

Vårt framtida hemvärn

Överste Anders Grafström står sedan något år till rikshemvärnschefens förfogande, sysselsatt med en utredning som i huvudsak rör hemvärnets rekryteringsproblem. Särskilt inflyttningen till storstäderna har gjort dessa aktuella. Förf. pekar på dessa problem men visar också olika vägar mot deras lösning.

Hemvärnets rekrytering går bra. Dess sammanlagda styrka har ökat år från år sedan 1954. Men samtidigt vet man, att rekryteringssvårigheter kommer att uppstå inom de nya storstadsområdena. Denna fråga är inte ny för dagen. Problemet har varit aktuellt sedan flera år.

I stort kan man säga, att prognoser rörande befolknings- och sysselsättningsförändringarna fram till 1975 visar, att underlaget för ungdomsrekryteringen, för »47-års»-rekryteringen och för rekryteringen ur yrkesgruppen jordbruk m. m. minskar, men att underlaget för rekrytering av äldre hemvärnsmän samt ur yrkesgrupper inom industri och hantverk ökar.

Vilka åtgärder bör man vidta för att på sikt öka rekryteringen inom storstadsregionerna? Det är det största problemet just nu. Vi vet alla, hur inflyttningen till städerna förändrar bilden av det svenska samhället. Och för hemvärnets del finner man snart, att själva storstadsmiljön utgör ett försvårande element för rekryteringen.

För de hemvärnsmän, som flyttar till städer och tätorter, kommer den nya miljön att skapa andra fritidsintressen än tidigare. Den f. d. landsortsbons hemvärnsintresse påverkas också negativt. Känslan av samhörighet och kollektivt intresse för hembygdens försvar försvinner märkbart vid en inflyttning till städerna. De inflyttade blir anonyma. Särskilt de första åren har de i regel föga gemensamhet med grannarna. Storstads-

samhällets centraldirigerade förhållanden förtar den ännu så länge på landsbygden inte helt utplånade »byalagsandan», där alla känner varandra och där hemvärnschefen är en auktoritet.

I storstaden erbjuder det stora svårigheter att träffa den enskilde på arbetsplatsen eller t. o. m. i hemmet. På landsbygden kan en hemvärnschef eller hemvärnsofficer nästan när som helst träffa den person man vill rekrytera eller hålla kvar i hemvärdet. Men i storstaden är det svårt att hålla personlig kontakt utanför hemvärdsgård eller övningsplats.

Innerstadsförhållandena i en storstad utgör ett problem för sig. De där boende utgör ett ringa fåtal. Huvuddelen av fastigheterna utgörs av bank- och affärspalats, av kontorslokaler och motsvarande. Här saknas helt det levande underlaget för rekrytering.

Och slutligen: dagens arbetsmiljö inom den moderna, hårt rationaliserade industrin gör det omöjligt att under arbetstid friställa ett större eller ens ett mindre antal arbetare och arbetsledare för att delta i övningar. Den hårda takten stimulerar inte heller det stora flertalet att på fritid delta i frivilligt »arbete».

För att komma till rätta med dessa problem måste man gå fram på tre linjer. Upplýsningsverksamheten om hemvärdet måste ökas. Organisationen måste förstärkas. Och slutligen måste utbildningen effektiviseras och tillföras nya stimulerande moment.

Upplýsningsverksamheten

Både krigsmaktens personal och den stora allmänheten måste få bättre upplýsning om vad hemvärdet vill och om dess villkor. Givetvis skall alla teknikens medel och metoder användas för att sprida den upplýsningen. Det säger sig självt. Upplýsningskonferenser tillhör den metodik, som accepteras av alla. Press, film, radio och TV måste intresseras för en aktiv medverkan. En sådan upplýsningsverksamhet måste pågå fortlöpande. En tillfällig drive är bra, men en regelbunden information är bättre.

Inom krigsmakten är kunskapen om hemvärdet alltjämt inte tillfredsställande. Detta gäller både den fast anställda personalen och de värnpliktiga. De aktiva befälskårerna behöver få veta mera om hemvärdets organisation, uppgifter och betydelse ur beredskapssynpunkt och för mobiliseringens genomförande och för skydd av civila funktioner. Orienteringarna skall också syfta till att intressera det aktiva befälet att i ökad omfattning engagera sig som instruktörer.

Vad krigsmakten behöver veta, det behöver också allmänheten veta. Hemvärdet har en betydande good-will, men upplýsningsverksamheten skall tjäna till att befästa denna. Inte minst behöver de statliga och kommunala myndigheterna påminnelser om hemvärdets existens och om dess behov.

Det sägs ju, att den bästa upplýsningen sker genom personlig påverkan. För hemvärdets del gäller emellertid, att

den enskilde hemvärnsmannen behöver lära sig att argumentera, att »sälja» hemvärnet. På arbetsplatserna är hemvärnsmännen sällan i majoritet. Så mycket mera behöver de lära sig att argumentera, att lägga fram de motiv som gör att en man söker sig till hemvärnet. För att framträda i t. ex. fackföreningar eller företagsnämnder och för att göra sig gällande där, behöver den som argumenterar först ha fått en kvalificerad skolning.

Organisationen

Det framgår med all önskvärd tydlighet, att den omfattande upplysningsverksamhet som här redogjorts för inte direkt kan ledas av det ordinarie hemvärnsbefälet eller av befattningshavare i olika staber vid sidan av annan tjänst. I Danmark stod redan vid hemvärnets tillkomst 1948 klart att det behövdes en riksomfattande verksamhet som grund för hemvärnets rekrytering. Där skapade man alltså från början en organisatorisk möjlighet att bedriva detta arbete på bredast möjliga bas. Det blev den danska konsulentorganisationen.

En liknande organisation här hos oss skulle utan tvivel vara till stor hjälp för att bemästra våra nya problem. Det bör finnas heltidsanställda »konsulenter» i hemvärnsstaberna och i fo-staberna i Stockholm, Göteborg och Malmö. Deras uppgift skulle vara att leda upplysnings- och rekryteringsverksamheten. För det ändamålet måste de verka inom staberna men också utåt i samverkan

med myndigheter, fackliga organisationer, företagsledningar o. s. v. Det skulle ankomma på dem att skapa de arbetsgrupper med personal ur hemvärnet och de fackliga organisationerna, som man talat om på konferenser med Folk och Försvar men som ännu inte kommit till stånd. Det direkta rekryteringsarbetet — alltså att utvälja och tillfråga de enskilda — skulle liksom nu åligga det ordinarie hemvärnsbefälet.

Men åtgärder på det centrala och regionala planet är inte tillräckliga. Från många håll har det sagts, att den skickliga och energiska krets- eller hemvärnschefen inte alltid är lika duktig som »försäljare» av hemvärnet. Han kan behöva en man vid sin sida för att någon odelat skall kunna ägna sig åt rekryteringen. Den mannen behöver inte nödvändigtvis ha militära kvalifikationer, fast han ju behöver veta vad han talar om. Men framför allt måste han från början ha förmåga att ta folk. I hemvärnsområden med speciella svårigheter på rekryteringsområdet bör därför en särskild person, ett rekryteringsombud, ingå i hemvärnsområdesstaben. Kurser för denna personal bör kunna läggas in på programmet vid hemvärnets stridskola.

Hemvärnets uppgifter i storstäderna är av delvis annan karaktär än ute på landsbygden. Övervakningen av ytan och skyddet av mobiliseringsplatserna ersätts av t. ex. skydd av hamnar eller av viktiga administrativa funktioner. Men om uppgifterna i städerna i mångt

och mycket skiljer sig från dem på landsbygden, är det kanske inte heller nödvändigt med samma organisation över hela landet. Är det, för att ta ett exempel, fortfarande lämpligt att indelningen i hemvärnsområden sker i stort i anslutning till församlingsgränserna? Är människorna medvetna om sin församlingstillhörighet på samma sätt i storstäderna — och i sovstäderna — som de har varit sedan gammal tid på landet? Och är denna indelning lämplig med hänsyn till utbildningen, eller viktigare, med hänsyn till uppställda krigsuppgifter?

Borde man inte i stället organisera ett ökat antal företagshemvärn och driftvärn, vilka skulle vara lättare att rekrytera och leda än de nuvarande hemvärnsförbanden. Man skulle här kunna spela på något som vi kan kalla för företagspatriotismen.

Utbildningen

Hemvärnets utbildning är helt inriktad på att enheter och enskilda skall kunna lösa sina uppgifter vid kupp och under krig. Den årliga omsättningen inom hemvärdet är på många håll stor, vilket innebär att övningarna där måste tas om år från år. Detta medför risker för upprepning och för att gamla och nytillträdde hemvärdsmän får samma utbildning. En effektiv och meningsfull utbildning är av största betydelse för hemvärnets anseende och därmed för rekryteringen. Man måste pröva nya vägar på detta område. Utbildningen måste ges

ett sådant innehåll att uppgiften ter sig lockande som fritidssysselsättning också för en stadsbo.

Hemvärnets krigsuppgifter är många gånger stationära. Den enskilda utbildningen kan därför löpa risk att bli enformig. Det finns ingen anledning varför man inte skulle lägga in mera krävande, mera kvalificerade övningar i utbildningen. Risken att någon lär sig för mycket för att han i krig skall kunna fylla sin uppgift som hemvärnsman, den risken är obetydlig!

En fråga som närmare måste utredas är den om det finns resurser tillräckligt för att klara alla goda önskemål. Här räcker att peka på, att de dagar, då hemvärnsövningarna oftast kan genomföras, nämligen lördagar och söndagar, finns möjligheterna vid krigsmaktens förband och utbildningsanstalter i regel tillgängliga. Förläggning, förplägnad, tillgång till skjutbanor och till andra utbildningsanordningar kan då ställas till förfogande. Problemen förefaller åtminstone på många håll inte vara olösliga.

Hemvärnets framtid

Rekryteringen, d. v. s. säkerställandet av de personella resurserna, kommer alltid att stå i förgrunden för en organisation, vilken i likhet med hemvärdet bygger på frivilligt deltagande.

Men även de materiella resurserna måste ständigt följas upp och anpassas allt eftersom krigsuppgifterna ändras. Arméchefen har angett att för närva-

rande är ca 50 procent av det allmänna hemvärnets avdelat för försvar av krigsförråd och liknande. Med hänsyn till kufförsvaret svarar ungefär 20 procent för försvar av hamnar och flygbaser samt vissa befästningar. I framtiden kommer en ännu större del att få sådana direkta kufförsvarensuppgifter.

Ett kufförsvarens utförs av kvalificerade förband, vare sig de lufttransporteras eller sätts in över kuster eller landgränser. De hemvärnsförband, som skall möta dem, måste vara utrustade så att de kan bekämpa pansrade fordon och luftfarkoster.

Mycket i hemvärnets beväpning är bra och lämpat för den strid, som för-

banden är avsedda för. I hemvärnets utrustning ingår gevär, kulsprutegevär, kulsprutepistoler, kulsprutor, raketgevär, pansarskott och minor av olika slag. Hemvärnets kan bemanna kanonvärn av skilda typer. Men det som är bra, kan bli bättre.

Den entusiasm och det allvar, som präglar arbetet inom hemvärnets landet runt, gör ett utomordentligt starkt intryck på en utomstående. De krav på förbättringar i olika hänseenden, som framförs av hemvärnets representanter på olika nivåer, bottnar i ett levande intresse och djupt ansvar inför de stora uppgifter, som de frivilligt åtagit sig.

PLIKTER OCH RÄTTIGHETER

Nutida borgerlig och konservativ livssyn kan naturligtvis icke blott ha människors fri- och rättigheter för ögonen. I lika hög grad måste den vara genomträngd av pliktbud. Människornas skyldigheter att tjäna samhället, att underordna sig gemensamma intressen och fylla solidariska förpliktelser äro icke mindre bjudande nu än tillföre.

Svensk Tidskrift 1938